

ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ АБИТУРІЄНТІВ У ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОМУ ВІДБОРІ

В'ячеслав АФОНІН

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Анотація. Стаття присвячена проблемі якісного відбору абітурієнтів на навчання у військових інститутах. Показано, що рівень фізичної підготовленості випускників військового інституту багато в чому залежить від рівня фізичної підготовленості на початку навчання і розподіл курсантів у групі (їх ранг) майже не змінюється впродовж усього періоду навчання за умови ідентичності педагогічного впливу.

Ключові слова: відбір, тестування, фізична підготовленість.

Постановка проблеми. Аналіз дієвих систем військово-професійного відбору свідчить про те, що самостійне прогнозування придатності військових спеціалістів на підставі іспитів за допомогою фізичних вправ не передбачено. Між тим у роботах багатьох дослідників доведено наявність достатньо значного зв'язку успішності військово-професійної діяльності з рівнем фізичної підготовленості військовослужбовців. Тому справедливо було б передбачити цей параметр як засіб оцінювання професійної придатності військового спеціаліста.

Розглядаючи історію змін вимог до професійної придатності людини, слід вказати на те, що у недавньому минулому зв'язки між результатами праці і розвитком фізичних якостей мали більш виражений характер. Немає нічого дивного у тому, що ще на початку ХХ століття зовнішні дані, рівень розвитку такої фізичної якості, як сила, багато в чому були визначальними при відборі у гвардійські частини, артилерію та інші роди військ.

Вдосконалення бойової техніки і характеру її обслуговування у другій половині ХХ століття потягло за собою підвищення вимог до розвитку у військовослужбовців тих якостей які раніше у військово-професійній діяльності особливого значення не мали (оперативної пам'яті, уваги тощо). Це спрямувало увагу дослідників на вивчення особливостей психічної діяльності військовослужбовців.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Необхідність професійного відбору військових спеціалістів не викликає сумніву, тому що це підвищує успішність і скорочує термін оволодіння військовою технікою та озброєнням. Багато спеціалістів, які займаються проблемами професійно-прикладної фізичної підготовки, основну увагу приділяють розробленню й обґрунтуванню психофізіологічних методик виявлення й прогнозування професійних здібностей.

Фізична підготовленість також є обов'язковим елементом у структурі професійних здібностей [6]. Інколи фізичні вправи вводяться у професійний відбір як індикатор розвитку психофізіологічних якостей [2, 3, 7, 12]

Практика військово-професійного відбору (а також практика вдосконалення професійно-прикладних якостей) свідчить про те, що на всі військові спеціальності кандидати тестуються за однаковими фізичними вправами (біг на 100 і 3000 м, підтягування), а у працях багатьох дослідників показана наявність достатньо тісного взаємозв'язку успішності військово-професійної діяльності з рівнем фізичної підготовленості військовослужбовців [7, 10, 11].

В умовах, близьких до стресових, залежність результатів професійної діяльності від рівня фізичної підготовленості зростає, тому що остання створює резервні можливості організму для підтримання працездатності. Тому збільшення числа спеціальностей операторського профілю не є достатньо вагомою причиною для того, щоб не враховувати дані про фізичну підготовленість у системі професійного відбору військовослужбовців. Тут потрібний інший принцип підхід, який би дозволив визначити, чи можливо при сучасній системі професійної

підготовки військовослужбовців довести їх фізичну підготовленість до необхідного рівня.

Враховуючи сказане, важливо розглянути значення та місце фізичної підготовки у загальній структурі здатності до військової, діяльності. Можна припустити, що у військовослужбовців при виконанні різноманітних операцій по-різному проявляються як загальні здібності, так і здібності до конкретної діяльності.

Загальні здібності лежать в основі загальної обдарованості, тобто здатності успішно виконувати різноманітні за структурою і змістом види діяльності. На підставі з розуміння загальних здібностей як широкого комплексу інтелектуальних, психічних та фізичних якостей людини можна уточнити місце фізичної підготовки у розвитку здатності до оволодіння професійною діяльністю. Багато дослідників вже відмічали достатньо виражений зв'язок між фізичними та розумовими здібностями людей, особливо під час їх розвитку й навчання. На початкових етапах оволодіння професійними навичками провідну роль зазвичай відіграють координативні й швидкісно-силові якості, а на етапі професійного вдосконалення – витривалість як фізіологічна база стійкої працездатності [2, 3].

Для визначення ролі фізичних вправ у системі військово-професійного відбору доцільно використовувати методологію системного аналізу. Такий підхід дозволяє визначити структуру елементів загальної системи профвідбору, які самі будуть підсистемами зі своїми метою й завданнями.

Отже, обстеження за допомогою фізичних вправ можна розглядати як окремий елемент системи військово-професійного відбору з визначенням конкретної мети як основного системотворчого чинника. Відповідно до теорії функціональних систем академіка П. К. Анохіна [1] метою системи є досягнення заздалегідь визначеного результату. Самостійність мети системи, яка служить елементом системи вищого рівня, обов'язковою умовою передбачає відповідність між основними завданнями обох систем.

Стосовно системи профвідбору вказане положення припускає, що метою перевірки фізичної підготовленості має бути як отримання інформації для прогнозування здатності до оволодіння конкретною військовою спеціальністю, так і оцінювання здатності до досягнення необхідного рівня фізичної підготовленості при фіксованих часових витратах на тренування (семестр, рік).

Дослідження з питань профвідбору дають багато відомостей про позитивний зв'язок високого рівня фізичної підготовленості з успішністю військово-професійного навчання, що тягне за собою скорочення навчального часу для отримання однакових результатів і ста більшість набутих навичок у діях із технікою й озброєнням [3, 4, 8].

О. Н. Войтицький (1968), В. А. Щеголев (1982), порівняли зміни в результатах виконання вправ до і після фізичного навантаження зі зрушеннями в показниках стійкості професійних навичок у напружених умовах навчально-бойової діяльності і виявили високий кореляційний зв'язок у спрямованості змін.

Таким чином, поряд зі значним числом чинників про достатньо тісні позитивні взаємозв'язки показників фізичної підготовленості військовослужбовців з оцінкою їх професійної ефективності, вже давно проводиться теоретичне обґрунтування необхідності введення і практичне втілення спеціально змодельованих фізичних вправ у систему військово-професійного відбору. У той же час виникає питання й про необхідність введення спеціального відбору в інтересах самої фізичної підготовки для оцінювання здатності військовослужбовців до досягнення при певних часових витратах необхідного рівня розвитку фізичних якостей й оволодіння руховими навичками, передбаченими навчальною програмою.

Враховуючи факт легкої тренуваності фізичних якостей, частина дослідників та практичних робітників стверджують, що результати перевірки фізичної підготовленості в період вступних іспитів можуть давати необ'єктивну картину реального рівня розвитку рухових здібностей військовослужбовців.

Із початком військово-професійного навчання основного контингенту юнаків (17-18 років) наявний рівень розвитку рухових здібностей дає підставу прогнозувати можливі темпи збільшення під впливом тренування. Коефіцієнти кореляції між результатами перевірки

фізичної підготовки і параметрами військово-професійного навчання у особового складу навчальних частин був у діапазоні 0,5-0,6, що є високим показником прогнозу в системі професійного відбору. Аналіз рангових місць курсантів декількох ВВНЗ при зіставленні результатів перевірок на початку першого курсу і при випуску також показує наявність стійкого кореляційного зв'язку.

Відомо, що помітні зрушення в результатах відмічаються у тих вправах, які залежать від функціональної дієздатності кардіореспіраторної системи організму. У вправах, де провідними компонентами є рухові навички, зміни у результатах відбуваються після триваліших періодів тренування, але коливання їх менше виражені.

Таким чином, відбір за рівнем розвитку рухових навичок має добрі прогностичні можливості і забезпечує скорочення строків оволодіння спеціальними військовими навичками. Значущість попереднього відбору за показниками фізичної підготовки зростає зі скороченням строків навчального процесу. Чим коротший запланований строк оволодіння військовою спеціальністю, тим більшою мірою проявляються позитивні зв'язки професійної придатності з вихідним рівнем розвитку фізичних якостей і рухових навичок.

Мета дослідження – вивчення динаміки фізичної підготовленості курсантів упродовж п'яти років навчання.

Завданням дослідження було визначити динаміку групових зрушень у рівні фізичної підготовленості курсантів протягом навчання у військовому інституті.

Результати дослідження. В таблиці 1 подані результати контрольних випробувань курсантів на першому і п'ятому курсах. Аналіз результатів дослідження показав таке.

Таблиця 1

**Результати тестування курсантів з фізичної підготовки
на першому і п'ятому курсах**

	Курсанти	Підтягування (разів)		Біг на 100 м (с)		Біг на 3000 м (с)		Смуга перешкод (с)	
		1 курс	5 курс	1 курс	5 курс	1 курс	5 курс	1 курс	5 курс
1	Ф	17	19	13,9	13,7	778	720	151,0	120
2	Д	10	18	14,2	13,8	772	710	130,0	118
3	П	11	13	14,2	14,3	800	790	152,0	138
4	Р	10	16	14,7	14,2	807	770	150,0	125
5	Х	9	16	14,5	14,2	816	760	155,0	125
6	Г	12	14	14,6	13,2	777	714	159,0	125
7	П	11	16	14,3	14	707	730	150,0	130
8	Ф	18	20	13,9	13	690	600	134,0	116
9	Д	13	12	14,6	14	775	707	156,0	127
	Ш	7	9	15,0	14	820	760	148,0	135
1	Б	9	8	14,6	14,1	840	853	150,0	135
1	Я	13	17	14,4	13,6	772	710	140,0	120
	Т	5	7	16,8	15,4	900	800	165,0	160
4	С	5	10	16,0	14,5	872	780	175,0	138
	О	9	10	14,2	14,7	759	744	146,0	135
	Л	7	8	13,9	13,8	840	740	148,0	135
	П	8	12	15,3	14,1	762	712	147,0	125
	Н	13	13	15,0	14,0	790	778	151,0	125
	Середнє	10,39	13,2	14,7	14,0	793,2	743,2	150,4	129,6
	С	3,5	3,91	0,7	0,52	50,2	51,6	10,0	10,0

Середні показники групи курсантів від першого до п'ятого курсів підвищилися від 5 % (у бігу на 100 м) до 27 % (у підтягуваннях). Цікаво, що індивідуальний рейтинг курсантів у фізичній підготовленості впродовж п'яти років майже не змінився. Так, коефіцієнт кореляції між показниками тестування на першому і п'ятому курсах становив: у підтягуваннях – 0,643; бігу на 100 м – 0,681; у бігу на 3 км – 0,627. Показник загальної фізичної підготовленості (за трьома тестами) ще вище – 0,833. Це свідчить про те, що курсанти з вищим рівнем фізичної підготовленості на першому курсі залишаються такими і на випускному курсі за умов однакового обсягу фізичних навантажень упродовж навчання в інституті.

У той же час коефіцієнти варіації (КВ) за всіма чотирма вправами у досліджених курсантів є дуже високими як на першому курсі (від 47 % до 66,5 %), так і на останньому – від 29 % до 77 %. Це свідчить про достатньо високу неоднорідність групи, заняття фізичною підготовкою протягом п'яти років не сприяли наближенню результатів до середнього показника. Якщо у підтягуваннях і бігу на 100 м КВ дещо знизився (відповідно з 33,6 % до 29 % і з 47 % до 37 %), то у бігу на 3000 м і смузі перешкод КВ навіть зріс (відповідно 63 % – 69% і 66,5% – 77,1%). Це може свідчити про те, що вказані тестові завдання не є специфічними для обраної військової спеціальності і їх розвиток не дуже помітно впливає на рівень спеціальної (фахової) майстерності військового спеціаліста.

Слід відмітити й те, що можливо існують певні рівні функціональної готовності організму до перенесення фізичних навантажень. Тому для досягнення кожного нового рівня доцільно використовувати поетапне навантаження тренувального процесу [4, 7]. У практиці фізичної підготовки відбувається постійне коливання тренуваності з обов'язковим спадом після припинення занять. Оскільки перерви між заняттями бувають часто, то помітне зниження рівня розвитку фізичних якостей відмічається у осіб, слабо фізично підготовлених.

Практика професійної підготовки свідчить про те, що на етапі початкового навчання припадає основне відрядження через нездатність оволодіти спеціальністю. Основними причинами нездатності до навчання, як правило, є недоліки у розвитку психофізіологічних якостей (особливості уваги, емоційна стійкість тощо), і тим самим маскується вплив слабкої фізичної підготовленості. Можна припустити, що складності оволодіння військовою технікою на початковому етапі навчання виникають у результаті протиріч між недостатнім вихідним рівнем розвитку важливих психофізіологічних і фізичних якостей та можливостями їх розвитку ще до практичних занять зі спеціалізації. Вирішення цих протиріч можливе при уведенні більш жорстких критеріїв відбору за показниками фізичної підготовленості і при організації цілеспрямованого тренування, завдання якого мають формуватися шляхом попереднього обстеження на ґрунті багатьох методик. У моделі фізичної підготовки військових спеціалістів такий підхід перетворює початковий етап навчання у головний.

Висновки

Таким чином, наші дослідження ще раз підтвердили те, що рівень фізичної підготовленості курсантів випускних курсів багато в чому залежить від рівня цієї підготовленості на початку навчання у військовому інституті. І хоча рівень фізичної підготовленості слабших студентів упродовж навчання в інституті підвищується, він зазвичай не досягає рівня сильніших курсантів і для досягнення необхідного рівня фізичної підготовленості таким курсантам необхідно прикладати більше зусиль і часу, які можна було б витратити на вдосконалення інших, необхідних майбутньому офіцерові знань та спеціальних навичок.

Тому при наборі у військовий інститут необхідно уважніше підходити до відбору кандидатів із боку рівня їх фізичної підготовленості.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження необхідно спрямувати на окремі вступні тести з фізичної підготовленості для різних військових спеціальностей, що дасть змогу точніше визначити абітурієнтів, придатних для навчання у певному вищому військовому навчальному закладі.

Список літератури

1. Анохін П. К. Философские проблемы теории функциональной системы // Избр. труды. – М. : Наука, 1978.
2. Бородин Ю. А. Физическая подготовка в системе психофизиологической подготовки курсантов военно-учебных заведений / Ю. А. Бородин, Р. Жученко // Фізична підготовка військовослужбовців : Матеріали наук.-метод. конф. – К. : НУФСУ, 2003. – С. 75 – 77.
3. Войтицкий О. Н. К вопросу о взаимосвязи между военно-профессиональной работоспособностью и двигательными и психическими способностями в период обучения в учебных подразделениях // Материалы итоговой науч. конф. за 1968 год. – Л., 1969. – С. 69 – 75.
4. Глазунов С. И. Экспресс-контроль специальной физической подготовленности военнослужащих механизированных подразделений Сухопутных войск : дис. ... канд. наук физ. восп. и спорта : 24.00.02 / С. И. Глазунов. – К., 2003. – 195 с.
5. Демьяненко Ю. К. О возможном влиянии уровня физической подготовленности абитуриентов военно-учебных заведений на результаты приемных экзаменов // Тез. докл. итоговой науч. конф. ф-та за 1973 год. – Л., 1974. – С. 34 – 35.
6. Демьяненко Ю. К. Физические упражнения в системе военно-профессионального отбора / Ю. К. Дем'яненко, В. А. Щеголев, В. В. Орлова // Военно-педагогические аспекты физической підготовки : сб. науч. ст. – Л., 1985. – С. 57 – 69.
7. Вопросы организации и методики профессионального отбора в высшие военно-учебные заведения / Маришук В. Л., Афанасьев Ю. В., Кукса И. И., Михайлов Г. П. – Л., 1972.
8. Петрачков О. В. Аналіз взаємозв'язку між фізичною та професійною підготовленістю у військовослужбовців за контрактом різних військових спеціальностей / О. В. Петрачков // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 4. – С. 67 – 69.
9. Платонов К. К. Проблемы способностей. – М. : Наука, 1972.
10. Пономарев Н. А. Методические основы наук о физической культуре. – Л., 1978.
11. Державні тести фізичної підготовленості студентів як прогностичний маркер оптимізації фізичних навантажень / Хайкін А. В., Жеребцов Ю. В., Мельниченко А. Л., Кайданович В. А. // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти : мат. Всеукр. наук. конф. – К. ; Тернопіль, 1997. – С. 140 – 142.
12. Щеголев В. А. Физическая подготовка в системе профессионального отбора военных специалистов / В. А. Щеголев, В. В. Орлов // Военно-профессиональное обучение и физическая подготовка. – Л., 1982. – вып. 2. – С. 22 – 24.

ЗНАЧЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ АБИТУРИЕНТОВ В ВОЕННО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОТБОРЕ

Вячеслав АФОНИН

Академия сухопутных войск имени гетьмана Петра Сагайдачного

Аннотация. Статья посвящена проблеме качественного отбора абитуриентов на учебу в военных институтах. Показано, что уровень физической подготовленности выпускников военных институтов во многом зависит от уровня физической подготовленности в начале обучения и распределение курсантов в группе (их ранг) почти не изменяется на протяжении всего периода обучения при условии идентичности педагогического влияния.

Ключевые слова: отбор, тестирование, физическая подготовленность.

**THE VALUE OF ENTRANTS' PHYSICAL PREPAREDNESS
IN A HIGH-QUALITY SELECTION**

Viacheslav AFONIN

Petro Sahaidachnyi Ground Forces Academy

Annotation. The article is devoted to the problem of a high-quality selection of university entrants on studies in soldiery institutes. It is noted that the level of physical preparedness of graduating students of military institute in a great deal depends on the level of physical preparedness at the beginning of studies and distributing of students in a group (their grade) almost.

Key words: selection, testing, physical preparedness.